

Храбаловото Керско

Има неща, които просто трябва да се случат. Висят си там някъде, в небитието, и чакат своя подходящ момент. А може би и подходящият човек, който да ги откачи от космическата закачалка и заедно да ни споделят.

Иржи Менцел и Васил Самоковлиев

Пред най-светлия български празник

Миналата година се отбеляза стогодишнината от рождението на Бохумил Храбал. По този повод с колегата бохемист и преводач, доста по-млад от мен, а вече доцент – Добромир Григоров, и двамата храбалофили – взехме половинките си и с неговата кола отпрашихме към Нимбурк. Там, на площада, в центъра, има дървен паметник на големия чешки писател, с когото ние естествено се снимахме, после обикаляхме край пивоварната, където се разиграват повечето случки с прочутия храбалов чичо Пепин. То се знае, че пихме и постршижинско пиво и пак тръгнахме по паметни знаци за сладкодумния особняк. Край Лабе, недалеч от дома, където е живееела някога фамилията Храбал, маси и пейки за отдих, а наоколо котки – най-добрите приятелки на писателя през последните години на тъжната

му самота. Решихме, че в най-скоро време ще прескочим и до Керско, да посетим и гроба му и да се поклоним пред паметта му. Да, ама не, както би казал някой. По пътя назад към Прага спряхме да заредим на бензиностанция, някаква влюбена девойка объркала бензина с нафта, та по едно време колата взе да пуши, спряхме, слязохме, и докато да дойде пожарна, тя вече гореше. Не е за вярване, нали? Та с пътуването до Керско бе дотук. И пак е пред най-светлия български празник. Вечерта най-неочаквано звъни мобилът. Слагам очилата, кой ли може да е... Трябва да е някой нашенец, чехите по туй време не звънят, не било прилично. Познах – Гинка, колежка преводачка, с която се знаем от години, но не сме си никак близки. Свързват ни най-вече взаимна симпатия и тук-таме по някоя сладка приказка при срещи по разни български мероприятия в Прага. А, и една-две

размени на информация по телефона, за да я имам в паметта.

– Какво мога да направя за теб? – питам след дежурните поздравии и разменени реплики за здравето. – По-скоро аз искам да направя нещо за теб. Знам колко обичаш Храбал, че си го превеждал, та ми хрумна, че мога да те зарадвам. Имаш ли групи за събота и неделя? Или някакви планове с Татяна?

– Не – отвръщам озадачен, – какво имаш предвид, и то с Храбал?

– Не знам дали съм ти казвала, че имаме вила в Керско, където живееше във вилата си и Храбал. Тази година се навършват 80 години от основаването на тази вилна колония и местната община организира тържества, които свързва и с Храбал. Поканили са Менцел и артисти от филма му „Празниците на кокичетата“, нали знаеш, сниман е там. Та решихме с мъжа ми да ви водим в Керско.

Как да не знам! Менцел и един от най-любимите ми негови филми по Храбал. Повече не ми и трябваше, дори и не се вслушвах в подробностите. – Ясно, с удоволствие, много приятно ни изненадваш.

Уговаряме си среща за следващия ден, 23 май, събота, и по обяд вече сме на вилата.

Подробностите около живота и пати-лата на Гинка и невероятно симпатичния ѝ мъж Пепа, отявлен българофил, с българска диплома на агроном, както и „досието“ им и описанието на вилата спестявам. Не мога обаче да премълча обстоятелствата, които вече почти петдесет години ги свързват в естествен, хармоничен брак с двама сина лекари и пет внуци. Пловдивска студентска любов от 60-те години на миналия век в рамките на СИВ. Че студенти, които следват в чужбина, тръгвайки си за дома, често заедно с дипломата вземат със себе си и някоя от колежките си, ми е добре познато от университетската ми кариера. Българин с чехкиня съпруга (много по-срещано бивша) колкото щещ и заради морето, но българка с чех, туй е доста рядко. Затова пък май и много по-успешно. И винаги личат хармонията и чувствата. Поне аз така ги виждам у артистите Йержабкови, например, които познавам отдавна, зад същото твърдение заставам и при Гинка и нейния Пепа, с когото искрено си стиснахме ръце, преди да седнем в неговата Октавия и да поемем към Керско.

Опознаваме се по пътя на чист български. Моето чувствително към родния ни език в устата на чужденец ухо отбелязва лек чешки акцент в мелодиката, но пък с възхита попива точната граматика и богатата лексика. Погълнати от приказки за Пловдив от далечната младост, дори и не усещаме, че вече сме в Керско.

Керско

Една от най-известните вилни колонии край Прага, на не повече от 40 километра, посока Нимбурк, Подебради. През 1934 година тогавашният собственик на боровата гора я разделя на парцели, очертава път, алеи и започва да я продава. Първоначално се е очаквало да възникне курорт с хотели и минерални бани с води от подземния басейн на Подебради, но

не се получило. Продажбата на парцелите и строежът на вилите продължава и след войната, нови сгради се строят и днес.

Нас, то се знае, ни очарова с природата си. Уж равно, а навсякъде борове и елхи, които ние, българите, обикновено свързваме с високите места. Въздухът чист, да го режеш. И птича песен. Сред тази красота и това спокойствие вили какви ли не – от малки до големи, от стари до ултрамодерни, без да липсва и съвременната новобогаташка кичова бутофория. Обедняващо у всичките тях е чак смайващите с размерите си дворове, сред които се издигат споменатите сгради и дървета зад различен тип мрежи, огради и зидове. Нас ни вълнуваше обаче само Храбал. Навсякъде по пътя рекламни табла, стрелки, сочещи насам и натам по наречени днес вече Храбалови пътеки. Аз съм във възторг, че виждам ловджийската кръчма „Хайенка“, където се изяжда от двете ловни дружинки скандално прасе, приготвено с два вида гарнитура – зеле и шипков сос, кулминацията в тънкия хумор на Храбал и Менцел във филма „Празниците на кокичетата“. Спираме до някакъв културен център, където дъни музика и певци и певици се надпреварват в създаването на добро настроение. А то видимо не липсва и без тях. Народът, грабнал халбите, чака чинно на опашката пред въртящото се на шиш прасе, от което артистично и със замах млад мъж дялка парчета печено месо. Мен това не ме съблазнява. Не обичам народните веселия по сценарий от време оно, когато сам трябваше да ги организирам. Аз искам на бира в ловджийската кръчма.

Среща с любимия режисьор Иржи Менцел

Но преди това съвестно и с интерес разглеждаме солидната документална изложба за живота и творчеството на любимия Храбал. И в един миг периферно зървам другия си, все още жив и здрав, любимец – Иржи Менцел. Още като чух от Гинка, че на тържеството са поканили и него, вече знаех, че непременно трябва да се запозная със световния режисьор. И ето го моментът!

– Пепо, действай, отиваме при Менцел, ще го помоля да ми разреши да ни снимаш заедно.

В бял летен костюм той тъкмо сяда на пейката пред маса в опъната за случая палатка. Използвам, че още не са го заговорили присъстващите и по всички правила на чешкото благоприличие се извинявам за безпокойството, представям се като български бохемист и преводач на Бохумил Храбал, след което казвам:

– Господин Менцел, позволих си да ви обезпокоя, защото има нещо което ни свързва с Храбал и това е „Английският крал“. Вие го филмирахте, а аз го преведох на български език. Ще ми разрешите ли да се снимам с вас, за да ви покажа на приятелите си в България, които като мен също много ви ценят. Познават всичките ви филми, гледали са и ваши постановки в софийските театри. А аз се възхищавам на филмите ви още от първия „Строго охранявани влакове“, който през 1967 година гледахме като студенти на чешки в Чешкия център в София.

– О, това беше толкова отдавна – май друго не каза оскаровият режисьор, аз сложих ръка на рамото му и двамата отправихме поглед към обектива на Пепа. Личният ми фотограф, естествено, обръщайки се към Менцел с „Маестро“ вече бе поискал разрешение.

Абе уж съм надраснал суетата и респекта пред авторитетите, ама май се изложих. Не бях съвсем във форма, имах чувството, че говоря глупости и че дори заеквах. Трябваше да си призная, че направо си бях притеснен и гледах час по-скоро да се измъкна от тази досадна за всеки популярен човек ситуация. Така де, седиш си някъде със свои хора и се домъква някой досадник и иска нещо от теб – я автограф, я да се снима с теб (както аз в случая), я да ти каже някоя глупост. Случвало ми се е, като съм бил навремето в ресторант с Хелена Вондрачкова, Хелена Ружичкова или с Иржи Корн, напоследък и с Вилма Цибулкова и Мирек Ецлер. Абе досадно си е, не можеш да си кажеш приказката от навлеци. Затова и побързах, след като още веднъж се извиних, да изчезна от кръгозора на любимия режисьор. Стигаше ми, че Пепа бе направил чудесни снимки, а мене ме чакаше удоволствието да ги разпространя с гордост сред приятелите си.

Приказката за гледната точка

Интересът ми към така нареченото тържество беше до тук. От там нататък цялото ми внимание бе погълнато от постршижинската бира и атмосферата в двора на кръчмата, където народът съвсем по чешки искрено си се кефеше на хубавото време и почивния си ден и едва ли се сещаше за Храбал. А аз всичко свързвах все с него. Сякаш някъде над нас се носеше духът му, знае ли човек. И пак нещо, което е трябвало да се случи. След изпитите бири, след гостоприемната трапеза на домакините и сладките приказки на български, сред свежото утро на другия ден, на верандата пред вилата на Гинка и Пепа, с шише бира пред себе си – герой на Храбал. От местните, и той Пепа. Сякаш заради мен напуснал за малко страниците на любимия разказвач, за да ми напомни приказката за гледната точка.

– Тук никой не го обичаше, не беше добър човек – подхваща над стокилограмовият Пепа, наливайки в огромния си търбух вече втора бира.

– Защо смятате, че не е бил добър човек, сторил ли е някому зло?

– Не, ама никого не зачиташе...

– Това не значи, че е бил лош, просто особняк.

– Да бе, бурсук.

Опитвам се да му напомня, че тленният Храбал вече го няма, че написаното от него е вечно, че цял свят му се възхищава и ще му се възхищава, докато има хора, които четат. Че те, местните, трябва да са горди, че е чех и че са го познавали. Той се съгласява, но аз чувствам неговото неизречено „да, ама...“

Оставяме настрана различните си гледни точки, но не напускаме темата. Излиза, че въпросният Пепа дълги години е общувал с Храбал, още като купува вилата си през 60-те години, помагал му е да се устрои с каква ли не работа, после като кръчмар му давал на вересия бира, ако не се е намерило кой да го почерпи. Узнавам, че в неговата кръчма са празнували 55-тата годишнина на писателя най-близките му приятели, че почерпката завършила със скандал и полиция. Нашият нов познат се оказва и местният гробар. Напомня, че Храбал, по негово желание, е погребан в тежък дъбов ковчег с надпис „PIVOVAR POLNÁ“, това го знаех, но

добавя нещо, което много ме развесели. В гроба му, до ковчега е заровена и... тарга бира! Ах, тази бира, сакрално чешко питие, издигнато в култ от Храбал! Спомнете си неговата любима кръчма в Прага „U Zlatého tygra“! Ами филмът на Менцел по негов сюжет „Подстригването“?!

Всичко това аз, то се знае, премълчавам. Събеседникът ми едва ли би ме разбрал. Не искам да го обиждам, народен, простоват човек, но неволно се сещам за една нашенска приказка за кладенчовата вода.

Гробът на Храбал

Разделяме се с новия си познат, домакините уточняват някои подробности по ангажиментите му, които той е поел към тях, а ние се стягаме да посетим гроба на Храбал. Малката ни компания от трима българи и един чех, искрен българофил, бе решила, че най-достойно отбелязване на празника на славянската писменост по нашенски ще е поклонението ни пред паметта на един от най-великите славянски писатели на двасти век. Гинка набира голям, красив букет от разцъфтялата си градина пред вилата, качваме се на Октавията и потегляме към гробището на близкото село Храдишко. Излишно е да питаме кой е гробът на Храбал. Встрани от желязната порта на малкото, но спретнато място на вечния покой, има голямо табло с фотографии и подробности за гроба на семейство Храбал. Той е направен по поръчка на писателя, което личи по фотографията, където се изправил в целия ръст до него. Тук е пренесъл от Нимбург, не зная дали костите или праха на родителите си, на колоритния си чичо Пепин, тук е положил брат си и съпругата си. Тук са погребали и него, след като през февруари 1997 година, хранейки гълъбите, падна от прозореца на петия етаж на университетската болница „Мотол“. Дали го е направил нарочно или така му било писано, остава въпрос, но мнозина знаят, че представата си за собствената кончина е описал така: „...когато гълъбите на крилето си ме понесат към рая...“, цитирам по памет. А аз за себе си съм сигурен, че всичко е аранжирал. Отиде си и както живя, артистично, паприра излишните приказки. Защо съм убеден ли? Защото на уговорената ни среща с него и с негов близък приятел,

мой познат, в „U zlatého tygra“, на която Храбал не дойде, защото бе постъпил в болница, аз получих негова снимка с подпис и посвещение. Той е знаел, че ние няма да се срещнем! Ах, как искрено и много плаках, когато чух по радиото, че е починал! Та само след два-три дена трябваше да го посетим и общият ни близък да ме представи като негов ценител и преводач. Мислех, че ще бъде обявен национален траур, та нали литературният свят го призна за най-добрия писател от втората половина на двасти век! Нищо подобно! Дори съобщаването за кончината му бе лишено от нужното достолепие, което той заслужаваше, не си спомням дори дали по телевизията излъчиха, както е прието в подобни случаи, филм по негова книга. Както и да е, това бе отдавна, опитвам се да го забравя. Сега искам само едно – да се поклоня пред паметта на писателя, с когото дълго и задълбочено духовно общувах, влязох му под кожата и в мислите, разговарях приятелски наум с него, смеех се и плаках над текстовете му, радвах се, че съдбата ме дари с огромната чест да го направя достъпен за българските читатели, че усилията ми бяха оценени и получих признание...Лесно откриваме гроба. Самият Храбал по каменния монумент липсва. Дори и името му. Има само изсечен надпис „Семейство Храбал“. Но че тук идват заради него, личеше от няколкото свежи букета във вази, към които прибавихме и ние нашия, много и всякакви котки, керамични и дървени, и... бира! В кутийки и шишета! Но най-силно ме впечатли голяма цветна брошура с портрета на писателя и числото 100 над него, подпряна на лицевата страна на каменната плоча. Взех да я прегледам и онемях. Тя бе на унгарски, явно издадена по повод сто годишнината от рождението му. Дали не е оставена от преводача му на унгарски, помислих си, съдейки по себе си? Който и да е, вдигнал се е чак от Унгария, за да изрази почит, уважение, преклонение.

А местните?

Не бил добър човек... Спомням си библейската мъдрост, че никой не е пророк в родината си и тъжно се усмихвам...

Та така...

Васил Самоковлиев